

Hatun mücevherlerini, parasını ve şahsî eşyalarını alabileceklarini, ancak vakıflara ayırdığı emlak ve malların satılmasına asla rıza göstermeyeceğini, onları Mekke ve Medine'ye, hac yollarına, fakir müslümanlara yardım için tahsis ettiğini söyledi. Bunun üzerine Kâhîr-Billâh, Şağab Hatun'a işkence yaptırdı; yine razı olmayınca tek ayağından astırıp dövdürdü. Ardından kadıları çağırarak onların huzurunda Şağab Hatun'un bütün mal ve eşyalarının, emlakinin satılmasına rıza gösterdiğine dair bir belge tanzim ettirdi. Şağab Hatun'dan müsadere edilen kıymetli eşya ve para 130.000 dinarı buluyordu (İbnü'l-Cevzî, VI, 253). 321 (933) yılında Şağab Hatun'un hastalığı şiddetlenince Hâcib Ali b. Büleyk onunla ilgilendi ve kendi annesinin yanına götürdü. Cemâziyelevvel veya Cemâziyelâhîr 321'de (Mayıs veya Haziran 933) vefat etti ve Rusâfe'deki türbesine defnedildi.

Çok güzel ve cömert olduğu rivayet edilen Şağab Hatun'un yıllık geliri 1 milyon dinara ulaşıyordu. Bunun büyük bir kısmını hac yollarına, hacıların yiyecek ve su ihtiyaçlarını karşılamada kullanmış, Bağdat'ta Sûkuyahyâ'daki bîmârîstan dışında Kâtâtüddakîk'te bir cami yaptırmıştır. Ayrıca hayır ve hasenatı çoktu. Onun yanında çalışan herkes devlet hazinesinden yararlanmış, kâtibî Ebû Yûsuf sorguya çekilip 21.000 dinarı müsadere edilmiştir. Muktedir-Billâh devrinde devlet otoritesi tamamen onun elinde olduğundan dileğini tayin ve azleder, mallarını müsadere ettirir, hatta öldürtürdü. Vezirlik ve diğer makamları ele geçirmek isteyenler Şağab Hatun'a rüşvet vermek zorundaydı. Hâmid b. Abbas vezirlikten azledilip yerine İbnü'l-Furât el-Âkûlî getirilince (311/923) yeni vezir selefini takip ettirmiş, mallarına el koyarak onu hapsedirmek istemiş, bunun üzerine Hâmid b. Abbas dârülhilâfeye gidip Şağab Hatun'a sığınmıştır. İstenilen meblağı kendisine verebileceğini söyleyerek İbnü'l-Furât'a teslim edilmemesini ve dârülhilâfede hapsedilmesini rica etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), X, 42, 139; Ebû Bekir es-Sûlî, *Kısmün min aḥbârî'l-Muktedir-Billâh el-Abbâsî* (nşr. Halef Reşîd Nu'mân), Bağdad 1999, s. 18-19, 22, 35, 39; Mes'ûdî, *Mürücu'z-Zeheb* (Abdülhamîd), IV, 292 vd.; Arîb b. Sa'd, *Şîlatü Târîhi'l-Taberî* (Taberî, *Târîh* [Ebû'l-Fazl], XI içinde), tür.yer.; İbnü'l-İmrânî, *el-İnbâ' fi târîhi'l-hulefâ* (nşr. Kâsım es-Sâmerrâî), Leiden 1973, s. 153 vd.; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntaẓam*, VI, 67, 253-254; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, VII, 474; VIII, tür.yer.;

İbn Ebû Usaybia, *Uyûnü'l-enbâ*, s. 302; Süyûtî, *Târîhu'l-hulefâ* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Kahire 1371/1952, s. 280-281; Yâsîn Hayrullah el-Hatîb el-Ömerî el-Mevsîlî, *er-Ravzâtü'l-feyḥâ fi tevârîhi'n-nisâ* (nşr. İmâd Ali Hamza), [baskı yeri yok], 1407/1987 (Dârü'l-âlemiyye), s. 367-369; Mehmed Zihni, *Meşâhîrü'n-nisâ* (haz. Bedreddin Çetiner), İstanbul 1982, s. 399; Hudarî, *Muḥâḍarât: Abbâsiyye*, s. 335, 359-360; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ*, V, 67-70; Zekerîya Kitapçı, *Abbasi Hilafetinde Örnek Bir Türk Anası: Şağab Hatun*, İstanbul 1991; Mustafa Sabri Küçükbaşçı, "Kâhîr-Billâh", *DîA*, XXIV, 172; Abdülkerim Özaydın, "Muktedir-Billâh", a.e., XXXI, 144-145.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

ÜMMÜ'İ-MÜ'MİNİN

(bk. ÜMMEHÂTÜ'İ-MÜ'MİNİN).

ÜMMÜ RÂFİ'

(أمّ رافع)

Ümmü Râfi' Selmâ

Hz. Peygamber'in hizmetçisi, kadın sahâbî.

Hz. Peygamber'in âzatlî kölesi Ebû Râfi'nin hanımı olup adı ve künyesi dışında ne sebine dair bilgi yoktur. Selmâ'nın öncekleri Safiyye bint Abdülmuttalib'in hizmetçisi iken daha sonra Hz. Muhammed'in hizmetine geçtiği (İbn Kesîr, V, 329) veya Hz. Peygamber'e annesinden miras kaldığı zikredilmektedir. Birçok kaynakta Safiyye'nin câriyesi Selmâ ile Resûl-i Ekrem'in câriyesi Selmâ'nın aynı kişi olduğu kabul edilmekte, bunlardan ilkinin Ebû Râfi'nin annesi, ikincisinin onun hanımı diye gösteren kayıtlar İbn Hacer tarafından eleştirilmektedir (*Tehzîbü't-Tehzîb*, XII, 425-426). Bedir Gazvesi'nden sonra Medine'ye hicret eden Ebû Râfi', Abbas b. Abdülmuttalib Müslümanlığını ilân edince Resûl-i Ekrem kendisini âzat etti ve câriyesi Selmâ ile evlendirdi. Bu evlilikten Râfi', Hasan, Ubeydullah (Abdullah), Mu'temir (Mugire), Ali ve Selmâ adlarında altı çocukları doğdu. Bazı kaynaklarda Zeyneb ve Abdurrahman isimli iki çocuklarının daha olduğundan bahsedilirse de Abdurrahman'ın oğulları değil torunları olması ihtimali daha kuvvetlidir. Çocuklarından Ali'nin adı Hz. Peygamber tarafından verilmiş (İbn Hacer, *el-İşâbe*, III, 81), Ubeydullah'ın soyundan birçok hadis râvisi gelmiştir. Ümmü Râfi', hem Resûl-i Ekrem'e ve ailesine hizmet etmesi hem de ebelik ve hemşirelik yapmasıyla meşhurdur. Hz. Peygamber'in bütün çocukla-

rının ebesi ve sütanesi olmuştur. Hz. Fâtıma'nın çocuklarının ebesi de odur.

Rivayete göre Ümmü Râfi' bir gün namaz kılarken yellenen kocasını tekrar abdest alması için uyardığını, onun da bu yüzden kendisini dövdüğünü söyleyerek Hz. Peygamber'e şikâyette bulunmuş, bunun üzerine Hz. Peygamber gülmüş ve Ebû Râfi'e, "Eşin sana iyiliği tavsiye etti" buyurmuştur (*Müsned*, VI, 272). Resûl-i Ekrem'in vahiy yoluyla Zeyneb bint Cahş ile evlendirildiğini Zeyneb'e müjdeleyen de Ümmü Râfi'dir. Hz. Fâtıma'nın vefatı sırasında Ümmü Râfi' yanında bulundu, onun teçhiz ve tekfin işlerinde görev aldı. Ancak Hz. Fâtıma'nın öldüğü gün Ümmü Râfi'in yardımıyla gusul abdesti alıp yeni elbiselerini giyerek ruhunu teslim ettiğini, cenazesinin yıkanmamasını istediği için bu şekilde defnedildiği yolundaki rivayet (a.g.e., VI, 461) zayıf görülmüş, Hz. Fâtıma'nın cenazesinin Hz. Ali, Esmâ bint Urmeys ve Ümmü Râfi' tarafından yıkandığına dair haber sahih kabul edilmiştir (İbn Kesîr, V, 329). Ümmü Râfi'in ölüm tarihi bilinmemekle beraber Resûlullah'ın vefatından sonra bir müddet yaşadığı anlaşılmaktadır. Nitekim Hz. Hasan ve Abdullah b. Abbas gibi genç sahâbîlerin ondan Hz. Peygamber'in sevdiği bir yemeği yapmasını istemeleri üzerine, "Evlâtlarım, siz bugün o yemekleri beğenmezsiniz" demesi, Resûl-i Ekrem'in vefatının ardından uzunca bir süre yaşadığına ve Medine'nin sosyal şartlarının değiştiğine işaret etmektedir. Resûlullah ile Hz. Fâtıma'dan rivayetleri bulunan Ümmü Râfi'den torunları Ubeydullah b. Ali ile Abdurrahman hadis nakletmiştir. Ondaki gelen rivayetlerin bir kısmının tıbbâ dair oluğu ebelik ve hemşirelik yapmasıyla ilgili olmalıdır. Taberânî, Ümmü Râfi'den nakledilen ikisi mükerrem on üç rivayete yer vermiştir (*el-Mu'cemü'l-kebir*, XXIV, 297-302).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, VI, 272, 461; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 123, 133-135, 393, 408, 504; IV, 73-74; VIII, 27, 102, 212, 227; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* (nşr. Hamdî Abdülmecîd es-Selefi), Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsî'l-Arabî), I, 325-327; VII, 62; XXII, 423; XXIV, 297-302; İbn Abdüber, *el-İstî'âb*, IV, 327-328; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk*, IV, 261-262, 306-307; XIII, 229; XIV, 128; XLVI, 38-40; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe* (nşr. Halîl Me'mûn eş-Şîhâ), Beyrut 1418/1997, V, 311-312; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, VI, 400; XVII, 86; XIX, 34-36, 120-123; XXXIII, 301-302; XXXV, 196-198; İbn Kesîr, *el-Bîdâye*, V, 312-314, 328-329; İbn Hacer, *el-İşâbe*, III, 81; IV, 333; a.mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, XII, 425-426; Hazrecî, *Hulâşatü Tezhib*, s. 492; Abdullah Aydınlı, "Ebû Râfi'", *DîA*, X, 211.

MEHMET EREN